

ИЗСЛЕДВАНЕ НА ЕТНОЦЕНТРИСТКИТЕ НАГЛАСИ

Иван П. Иванов

Шуменски университет «Еп. Константин Преславски» - Шумен, Р.България

THE STUDY OF ETHNOCENTRIC ATTITUDES

Ivan P. Ivanov

Abstract. *This report contain the resultants from comparative analysis on ethnocentric prejudices from American and Bulgarian population. Its apply original E-Scale (D. Levinson) and her Bulgarian adaptation (I.Ivanov), in which are keep Minority Subscale and Patriotism Subscale, and Negro Subscale is replace by Gipsy Subscale. They are measure reability, intercorrelations among subscales, internal consistency, means and discriminatory powers of the E-scale items.*

Key words. *ethnocentric ideology, prejudice, E-scale, Negro Subscale, Minority Subscale, Patriotism Subscale, Gipsy Subscale*

Изследването е вдъхновено от главата за етноцентризма с автор Даниел Левинсън от етапната за проблема книга за авторитарната личност на Т. Адорно и др. [1].

Вниманието на автора е съсредоточено върху понятието «предразсъдъци» в широкия смисъл на думата. Това понятие не е точно определено, за разлика от «етноцентризъм», което се употребява традиционно. Този феномен е изследван за пръв път от Съмнър през 1906 г. Терминът е употребяван за означаване на провинциализъм или културна ограниченост, като тенденция на индивида да е «етнически центриран», да следва строго идеята за «културна еднаквост» и да отхвърля тази за «уникалност».

Традиционната концепция за етноцентризъм основно се свързва с предразсъдъците. Те са обикновено възгледи или чувства за отхвърляне и нехаресване на определени групи. От друга страна то е отхвърляне на «чуждите» изобщо, само защото са такива. Обикновено думата предразсъдъци се свързва с дискусиите за расовите предразсъдъци или за предразсъдъци, свързани с някакви малцинства. Това е едно

разбиране, свързано с дискриминацията на една група от друга (расови, религиозни, сексуални и пр.) Етноцентризмът се свързва основно с груповите отношения и означава индивидуални мнения и отношения, свързани позитивно с някои от тях.

Теорията за етноцентризма е стартова точка за разбирането на психологичния аспект на груповите отношения - кои индивиди и защо развиват конкуренция, конфликти или обратно, хармонични отношения. Те са концентрирани около въпроси, засягащи междуличностните отношения в групата и също така между групите; съдържанието на идеите и мненията; тяхното развитие и отражение на индивидуалните отношения.

Терминът «етноцентризм» често заменя «раса» и «етническа група», защото е по-малко дразнещ. Той се счита за по-малко отрицателно оцветен, тъй като не се свързва с цвета на кожата (раса) или културни феномени - обичаи, институции, традиции, език (етнически групи) или политико-географски феномени (нация).

От гледна точка на социологията, културната антропология и социалната психология основен фактор не е расата или респективно наследствеността, а социалната организация (национална, социална) и интеракцията между социалните структури и личността. Тези взаимоотношения унифицират психическите характеристики. Тези унифицирани психични характеристики се групират в т.н. «расова (етническа) наследственост».

Етноцентризмът се разглежда като система, определяща и производна от груповите отношения, като групата се разглежда като мрежа от свързани хора на психично равнище. За пръв път различieto и противопоставянето между *in-group* и *out-group* се прави от Херман Химан. *Out-group* са обектите, спрямо които се развива негативно отношение и враждебни нагласи (чуждите, другите), а *in-group* (групата за принадлежност, нашите) - обратно, групи, спрямо които се развиват позитивни мнения и безкритична поддръжка (нагласи, отношения). *In-* и *Out-* групите са средство за идентификация и контраидентификация.

Развива се също позицията, че *out-group* са социален субординат на *in-group*. Основните въпроси, подлежащи на обсъждане в този аспект са за основата на *out-group* - отхвърлянето; съдържанието на идеите за *in-group* и *out-group* и стереотипите в мисленето относно тях.

Основните характеристики на етноцентристката идеология са две:

1. Определяне на «другите». Те са тези, които не предизвикват симпатии, чувство за идентификация, противопоставяне, те са «чужди». «In - Out» отношенията са от първостепенно значение за състоянието на социалната структура. Към out-group се причисляват различни етноси, религиозни малцинства, криминални, необразовани и др.

2. Отхвърляне на «другите» - изолационизъм и империализъм в междудържавните отношения; псевдопатриотизъм; расова и религиозна сегрегация и др.

КОНСТРУКЦИЯ НА E-СКАЛА (ЕТНОЦЕНТРИЗЪМ - СКАЛА)

Оригинална скала (The Total Ethnocentrism Scale - «Public Opinion Questionnaire E») [Ibid., 110-111] е конструирана по принципа на Ликерт. Всички айтеми са с негативно значение (про-етноцентристки). Като цяло съдържа 34 айтема и три субскали. Отговорите са 7-степенни (+3 до -3 и неутрална позиция), като оценка+3 се ревалоризира в 7 точки и т.н. Резултатът е в диапазона 0,00-1,00.

Скалата има следните субскали:

(N) НЕГРИ (Negro Subscale) - съдържа 12 айтеми. Това са въпроси, засягащи отношенията бели-черни и изобщо отношенията към негрите.

(M) МАЛЦИНСТВА (Minority Subscale) - съдържа също 12 айтема. Скалата е свързана с другите малцинства в САЩ без негри и евреи. Тя се свързва със субординация, социален функционализъм, сегрегация. В тази област са малцинствата като етноси, политически партии, религиозни секти и пр. Предразсъдъците са отправяни често и към малцинствата. Малкият им брой е дразнител за мнозинството, въпреки, че логично не би трябвало да е така. Отношенията към жените, хомосексуалистите и пр. И до сега е доказателство, че някои от тези предразсъдъци са много силни, владеейки огромни маси хора, независимо от техните социо-културни дадености.

(P) ПАТРИОТИЗЪМ (Patriotism Subscale) - съдържа 10 айтеми. Свързана е с отношенията между държавите. «Нашата» страна се разглежда като in-group, а другите - като out-group. Патриотизмът не се разглежда само като любов към собствената страна, а като безкритично приемане на културните ценности, конформизъм спрямо националните цели и развитие, отхвърляне на другите страни като out-group.

Може да се формулира и терминът «псевдопатриотизъм» - отрицание на истинския патриотизъм, при който любовта към собствената страна и поддръжката на националните ценности е на критична основа. Истинският патриот уважава и цени

ценностите и целите на другите страни, той е свободен от ригиден конформизъм, отхвърляне на другите на всяка цена и имперски тенденции във властта.

Български вариант на Е-скалата. В конструираният от нас български вариант на Е-скалата са запазени всички айтеми от оригиналната скала, които имат универсално значение и са преработени тези, които са значими само за САЩ и не за България.

Субскалата N (негри) е заменена от Ц (цигани). Считаме, че отношението към този етнос е аналогично на отношението към негрите в американското общество (част от една културна митология).

Съдържанието на скалата е следното:

(Ц) ЦИГАНИ: N 2, 5, 8, 11, 14, 16, 19, 22, 25, 28, 31, 34.

(М) МАЛЦИНСТВА: N 1, 4, 6, 9, 15, 17, 21, 24, 27, 29, 30, 32.

(П) ПАТРИОТИЗЪМ: N 3, 7, 10, 12, 13, 18, 20, 23, 26, 33.

Следва самата скала:

- (1). Наличието на много партии в страната води до разхищение на национални ресурси, те объркват хората, правят ненужна агитация. Партиите, с изключение на двете основни са излишни.
- (2). Би било добре, ако се организират дискотеки, ресторанти и други увеселителни заведения само за цигани.
- (3). Патриотизмът и лоялността са първата и най-висша добродетел на добрия гражданин.
- (4). Някои религиозни секти, чиито убеждения не разрешават на привържениците им да поздравяват националните знаци - флаг и химн, трябва да се коригират, иначе ще бъдат забранени.
- (5). Циганите биха имали много по-малко социални проблеми, ако бяха по-малко безотговорни, лениви и невежи.
- (6). Някои групи или социални движения, които контактуват с много чужденци, са подозрителни и винаги, когато е възможно трябва да бъдат следени от полицията.
- (7). Винаги е имало висши и низши нации в света и в интерес на всички е, световните работи да се управляват от висшите нации.

- (8). Циганите - музиканти са понякога по-добри от българите, особено стилове като фолк-музиката, но би било грешка, ако се правят смесени оркестри от българи и цигани.
- (9). В кризисни ситуации (например по време на война), жените са били необходими за работа в различни сфери, но те трябва да се върнат към обичайните си занимания, след като положението се нормализира.
- (10). Някои елементи на военна подготовка - дисциплина, строево обучение, команди и пр. трябва да се въведат в програмите на началното и основното училище.
- (11). Би било голяма грешка цигани да се издигат за лидери и водачи.
- (12). Основната заплаха за нашите институции (държава, училище, църква и пр.) е навлизането на чужди идеи и доктрини.
- (13). Хората, които работят с чужденците са твърде толерантни и отстъпчиви. Ако човек не се бори за страната си, той заслужава по-лоша участ отколкото просто затвор.
- (14). Може би циганите имат шанс да се приспособят към цивилизацията, но това най-добре може да стане ако живеят в свои собствени територии (гета, квартали) и учат в свои училища и много-много не се смесват с българите.
- (15). Основният проблем, свързан с допускането на цялото население в пълноценно участие в държавните дела (гласуване, работа и пр.) е в това, че много голям процент от хората по рождение са непълноценни и недееспособни.
- (16). Физическата работа и черният труд са предназначени за циганите, тъй като съответстват на умствените им възможности.
- (17). Голяма грешка е да се оставят и чужденци да пътуват свободно или хора от малцинствата да служат в армията, тъй като е възможно да правят саботажи и да шпионират.
- (18). В съвременната кризисна ситуация, е необходимо всички държавни служби да се заемат само от българи.
- (19). В общини, в които има например 1000 българи и 50 цигани, не трябва да се харчат пари за издръжка на полицаи, които да ги усмирява. Българите трябва незабавно да се вдигнат и да изхвърлят циганите извън пределите на селището.
- (20). Бежанците от войните в Югославия може да се намират в голяма беда, но би било грешка да им се дава право да влизат в страната ни.

- (21). Многого трудности за приспособяване към живот в градовете на турците-селяни, показват, че те трябва да се върнат там, откъдето са дошли (селата), веднага, щом условията позволят.
- (22). Хората, които твърдят, че циганите са на същото ниво като българите и трябва да имат същите права са крайни радикали и чрез агитацията си само разпалват конфликти.
- (23). Ясно е, че германците и японците са нации, които обичат войната и се стремят към налагане на своята сила. Затова трябва, с оглед на мира и в бъдеще те да са под строг контрол.
- (24). Една широка програма за стерилизация би била добър начин за почистване на обществото от престъпници и други непълноценни елементи и гаранция за спокоен живот.
- (25). Линчуването в южните щати на САЩ е добра практика, тъй като там има голям процент негри в много селища и служи за възпиране срещу бунтове и размирици. Това трябва да се прави и у нас с циганите.
- (26). Мексико никога няма да достигне стандарта на живот и цивилизованост на САЩ, поради мързела, ленивостта и изостаналостта на мексиканците.
- (27). Турците, арменците и пр. малцинства, са много добри хора, но е прекалено, когато вечерят в луксозни ресторанти, карат хубави коли и ходят с български момичета.
- (28). Добре би било да има лимити за циганите в престижните училища, за да не се провокират амбициите им и да са равни в последствие с българите по компетентност.
- (29). Тези низши групи, на които дадохме твърде много свобода и финансова независимост, неправилно употребяват своите привилегии и предизвикват безредици.
- (30). Най-лошите, безотговорни и престъпни съюзи в повечето случаи са тези, които имат за лидери чужденци.
- (31). Примитивността и нецивилизоваността на циганите проличават в тяхната музика и агресивен екстремизъм.
- (32). Харчим твърде много пари за изолирането на престъпници и душевно болни, както и за образованието на хора, които всъщност са неспособни за нищо.
- (33). Винаги ще има войни, тъй като винаги ще има раси, които се опитват да завладеят повече, отколкото им е необходимо.

(34). Много цигани стават досадни, властни и неприятни, ако не ги държиш на мястото им.

ИЗСЛЕДВАНЕ НА КАЧЕСТВАТА НА СКАЛАТА

Надеждност. Изследва се чрез сравняване на резултатите от четните и нечетните айтеми по всяка субскала и прилагане на корелационен анализ. Средната аритметична (A_v) и стандартното отклонение (SD) се изчисляват за всяка част.

	Оригинална скала				Български вариант			
	Е	Н	М	Р	Е	Ц	М	П
Надеждност	0,91	0,91	0,82	0,80	0,86	0,91	0,98	0,92
Брой айтеми	34	12	12	10	34	12	12	10
A_v (общо)	3,17	2,72	3,32	3,53	3,92	3,74	3,96	4,08
A_v (четни)	3,02	2,65	3,23	3,88	3,91	4,06	4,02	4,16
A_v (нечетни)	3,32	2,78	3,40	3,18	3,93	3,42	3,90	4,00
SD (общо)	1,15	1,25	1,21	1,26	0,67	0,76	0,55	0,59
SD (четни)	1,17	1,25	1,37	1,26	0,66	0,95	0,67	0,45
SD (нечетни)	1,21	1,42	1,28	1,46	0,69	0,55	0,51	0,75

1. За оригиналната скала. Надеждността (0,91) е много висока по всички статистически критерии. Четните и нечетните половинки на скалите са равностойни като диагностичен материал. Най-хомогенна е N - субскалата (негри), тя е и с най-висока надеждност.

2. За българската скала. Надеждността е също много висока - 0,86. Най-хомогенна е М- субскалата (малцинства) - 0,98.

3. За двете скали. Като цяло американската скала е по-надеждна, но разликата от 0,05 не е с голяма значимост. Ако приемем, че американският вариант е с утвърдени качества, може да се счита, че тази близост е тест за валидност на българската скала.

Средният резултат от 3,17 за американската и 3,92 за българската скала говори за много неутрални (4) отговори.

Високата надеждност на двете скали може да се отдаде на малкия брой айтеми в субскалите. Този факт се отбелязва от създателите на оригиналния вариант.

Интеркорелация между субскалите. Високата надеждност на данните поставя хипотезата за висока степен на съгласуване на етноцентристката идеология. Това се

проверява чрез данните за интеркорелация между субскалите. Тя е много висока (0,74-0,83) - за американската и българската скали.

Индивидуалните значения по всяка субскала са в съзвучие с общата насока на Е-скалата. Това се дължи на високата етноцентристка идеализация на in- групата.

Вътрешна консистентност: статистически анализ на отделните айтеми

1. По скали. За всяка от субскалите са изчислени III и I квантили, означени с HQ и LQ и тяхната разлика: DP.

US	Av	HQ	LQ	DP	BUL	Av	HQ	LQ	DP
Цялата скала	3,23	4,66	1,73	2,93	Цялата скала	3,92	5,00	2,71	2,29
Негри	2,73	4,21	1,34	2,87	Цигани	3,74	5,00	2,58	2,42
Малцинства	3,48	4,76	1,89	2,87	Малцинства	3,96	5,08	2,50	2,58
Патриотизъм	3,53	5,07	2,00	3,07	Патриотизъм	4,08	4,90	3,10	1,80

Като цяло българската скала е по-консистентна: вариации на субскалите (Av) от 0,34 при 0,80 за американската скала. Това се дължи на по-широкия обхват от реални оценки в американската извадка. Най-големите различия между двете извадки са по субскалата “Патриотизъм”, която е получила най-силно вариращите оценки в САЩ и обратното, най-слабо вариращите оценки в България.

2. По айтеми.

№	суб-скала	USA		BUL		№	суб-скала	USA		BUL		№	суб-скала	USA		BUL	
		Av	DP	Av	DP			Av	DP	Av	DP			Av	DP	Av	DP
1	М	2,85	1,55	5,04	2,00	13	П	2,90	3,20	3,87	1,00	25	N/Ц	1,32	0,81	3,24	2,00
2	N/Ц	4,04	4,20	4,09	3,00	14	N/Ц	4,08	4,61	4,00	3,00	26	П	2,15	2,63	3,44	1,00
3	П	5,21	2,62	4,69	2,00	15	М	3,71	2,73	3,56	2,00	27	М	3,68	4,42	3,09	3,00
4	М	3,26	3,47	4,87	4,00	16	N/Ц	3,17	3,64	2,60	2,00	28	N/Ц	1,30	0,83	3,67	4,00
5	N/Ц	3,19	1,57	5,42	1,00	17	М	3,87	3,94	3,42	2,00	29	М	3,62	4,19	4,31	3,00
6	М	3,02	2,81	4,00	2,00	18	П	2,80	3,67	4,00	3,00	30	М	2,42	2,91	4,13	1,00
7	П	2,54	2,42	3,87	3,00	19	N/Ц	1,26	0,86	2,73	1,00	31	N/Ц	2,42	2,55	3,53	3,00
8	N/Ц	2,77	3,83	2,93	2,00	20	П	5,28	2,89	3,53	1,00	32	М	2,20	1,69	3,58	3,00
9	М	4,76	2,11	3,67	3,00	21	М	5,70	3,58	3,82	4,00	33	П	4,37	3,25	5,47	1,00
10	П	3,83	2,59	4,11	2,00	22	N/Ц	2,51	3,45	3,93	2,00	34	N/Ц	2,67	3,69	4,62	3,00
11	N/Ц	3,99	4,36	4,13	3,00	23	П	3,08	3,78	3,93	2,00						
12	П	3,13	3,64	3,91	2,00	24	М	2,71	1,08	4,02	2,00						

Всеки айтем е идентифициран с първата буква на субскалата, към която принадлежи. Изчисляват се стойностите на дискриминативна сила (DP - разлика между

III и I кватили) и средна аритметична (A_v) и стандартно отклонение (SD) за айтемите и субскалите.

Дискриминативната сила на отделните айтеми е както следва:

скала	DP	над 3,00	1,51÷2,99	под 1,50
Оригинална	2,93	2, 4, 8, 11, 12, 13, 14, 16, 17, 18, 21, 22, 23, 27, 29, 33, 34	1, 3, 5, 6, 7, 9, 10, 15, 20, 26, 30, 31, 32	19, 24, 25, 28
Българска	2,29	5, 13, 19, 20, 26, 30, 33	1, 3, 6, 8, 10, 12, 15, 16, 17, 22, 23, 24, 25	2, 7, 9, 11, 14, 18, 27, 29, 31, 32, 34

Средните стойности:

Скала	A_v	над 5,00	3,00÷4,99	под 2,99
Оригинална	3,23	3, 20, 21	2, 4, 5, 6, 9, 10, 11, 12, 14, 15, 16, 17, 23, 27, 29, 33	1, 7, 8, 13, 18, 19, 22, 24, 25, 26, 28, 30, 31, 32, 34
Българска	3,92	1, 5, 33	2, 3, 4, 6, 7, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 17, 18, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 34	8, 16, 19

В оригиналната скала най-слабо дискриминативни са айтемите № 19,25,28 - и трите от N - субскалата. Те са и с най-ниски средни стойности (1,26 до 1,32). Това са айтеми, свързани с насилие, екстремизъм, репресии (изгонване, линчуване, недопускане до образование).

Силно дискриминативните айтеми са и от трите скали: N - 2,8,11,14,16,22,34; M - 4,17,21,27,29; P - 12,13,18,23,33. Само по един от тях (21) са отчетени високи стойности, останалите са средни и ниски.

В българската скала най-слабо дискриминативните айтеми са предимно от Ц - субскалата (аналогична на N-субскала) - 2,11,14,31,34. Към тях, обаче се добавят и № 7 и 18 от П-субскала и № 9,27,29,32 от М-субскала. Всичките им стойности са средни по сила.

Силно дискриминативни са айтемите основно от П-субскала: 13,20,26,33 и три от останалите две субскали: № 30 (M) и 5 и 19 (Ц).

Литература

1. Adorno, T.W., et all. The Authoritarian Personality. N.Y., 1982, pp.103-125.